Число наявних у мові ВН, „донором“ яким виступає певний концептуальний простір, дає інформацію про його популярність, важливість для даного мовного континууму. Результати дослідження свідчать, що сфера артефактів, а особливо сфера техніки, є найбільш актуальною концептосферою у ВН соматизмів українського та німецького сленгу. Актуальність її у свідомості носіїв мови визначається частотністю використання – рекуррентністю. Тобто дана концептосфера є на рівні актуального синхронного зрізу є найбільш комунікативно релевантною. Таким чином, аналізуючи кількість сленгових ВН, мотивованих кожною концептосферою, можна виявити її актуальність на сучасному етапі життя відповідної мовної спільноти. Такий аналіз має широкі перспективи дослідження, адже дозволяє краще збагнути особливості національної свідомості та виявити мовні та когнітивні “смаки” носіїв мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Антропологическая лингвистика: Концепты, категории: Коллективная монография под ред. Ю.М. Малиновича. – М. – Иркутск.: 2003. – 251 с.
2. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети // Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства. № 9: Проблеми прикладної лінгвістики – Одеса: Астропринт, 2004. – С. 81–92.
3. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
4. Потебня А.А. Мисль и язык // Эстетика и поэтика. – М., 1976. – 192 с.
5. Словник сучасного українського сленгу / [Укл. Т. Кондратюк]. – Харків: Фоліо, 2006. – 349 с.
6. Слово как когнитивная, прагматическая и антропоцентрическая номинация: [коллективная монография]. – Мичуринск: МГПИ, 2003. – 171 с.
7. Степанов Ю.С. Слово и имя: пространство взаимодействия // Имя: слово, словосочетание, предложение, текст. – К., 1993. – 214 с.
8. Телия В.Н. Вторичная номинация и ее виды / В.Н. Телия // Языковая номинация: виды наименований. – М.: Наука, 1977. – С. 129–222.
9. Тлумачний словник української мови онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slovnyk.net
10. Duden „Das große Wörterbuch der deutschen Sprache“ in 6 Bd. – Mannheim, Wien, Zürich: Bibliographisches Institut, 1976-1981.
11. PONS. Wörterbuch der Jugendsprache / Hgg. von H. Blocksidge, A. Cyffka u.a. – Stuttgart, 2006. – 144 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Русановська – спеціаліст І категорії у відділі міжнародних зв’язків Кіровоградського національного технічного університету.
Наукові інтереси: проблеми когнітивного аналізу вторинних номінацій

КОНЦЕПТ ПРОГРЕС У СУЧАСНОМУ МАС-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Тетяна САЛЕНКОВА (Миколаїв, Україна)

Стаття присвячена виявленню особливостей репрезентації концепту ПРОГРЕС у сучасному мас-медійному дискурсі української мови. В результаті дослідження визначено основні та додаткові конститутивні елементи зазначеного концепту, які представлені певними семантичними групами, що складаються з підгруп додаткових концептуальних відтінків.

The article deals with determining the peculiarities of the concept PROGRESS representation in modern Ukrainian massmedia discourse. The main and additional constitutive elements of the mentioned concept are defined in the process of the research. These elements are presented by certain semantic groups that consist of the subgroups which contain additional conceptual shades.

Мова є засобом формування знань людини про світ. У процесі діяльності людина фіксує в слові результати пізнання. Осмислення й упорядкування наслідків внутрішнього рефлексивного досвіду людини й уявлень про об'єкти, явища дійсності та їхні ознаки є концептуалізацією [5: 258], яка відбувається за допомогою мови. Семіотичним результатом концептуальної репрезентації дійсності в етносвідомості є картина світу [5: 365]. Кожна культура має свою картину світу, фрагменти якої можна реконструювати під час аналізу семантичних особливостей функціонування концептів, з яких вона складається, зокрема концепту ПРОГРЕС.

Метою даної статті є вивчення семантичних сфер реалізації концепту ПРОГРЕС, а також виявлення особливостей репрезентації даного концепту в сучасному мас-медійному дискурсі української мови. **Актуальність** дослідження зумовлена пріоритетним місцем, яке посідає концепт ПРОГРЕС у картині світу української спільноти, адже ідея

прогресу належить до основних світоглядних настанов сучасності, оскільки безпосередньо пов'язана з життям та розвитком суспільства. Зазначений концепт вперше є об'єктом дослідження з позицій когнітивно-дискурсивного підходу до аналізу мовних явищ, що й визначає **новизну** роботи. На даному етапі значна увага приділяється вивченню особливостей функціонування концептів у дискурсах різних типів, зокрема такими науковцями як О.С. Кубрякова [3], В.І. Карасик [1], Ю.С. Степанов [6], А.М. Приходько [4] та іншими. Вибір мас-медійного дискурсу для даної статті зумовлений тим, що він становить найбільш адекватний контекст концептуалізації ПРОГРЕСУ, який містить набір типових предметно-референтних ситуацій, що конкретизують різноманітні характеристики феномену прогресу, суб'єктів та об'єктів прогресу.

Матеріалом дослідження є вибірка фрагментів текстів публіцистичного характеру, в яких експліковано концепт ПРОГРЕС, зокрема для аналізу було взято такі україномовні газети, як «Голос України», «День», «Дзеркало тижня», «Кримська світлиця», «Львівська газета», «Україна молода», «Урядовий кур'єр» за період з 2000 по 2009 роки.

Враховуючи положення теорії фреймової семантики Ч. Філлмора, зазначимо, що «слово представляє собою певну категоризацію досвіду, і в основі кожної категорії, що виражається словом, міститься мотивуюча ситуація, так званий мотивуючий контекст, який виникає на фоні уявлень і досвіду людини» [2: 58]. Це дозволяє моделювати принципи структурування й відображення певної частини досвіду та знань людини у значеннях мовних одиниць, що дає можливість виявити конститутивні елементи концепту ПРОГРЕС.

Для категоризації ознак концепту ПРОГРЕС розглянемо семантичні групи, які було виділено під час аналізу мовного матеріалу.

1. Семантична група «розвиток»:

Україна продовжує зберігати за собою статус держави, науково-технічний, технологічний і кадровий потенціал якої дозволяє створювати конкурентоспроможну авіаційну продукцію, і перебуває в числі деяких країн світу, здатних забезпечувати ***прогрес*** *у цій найважливішій і найскладнішій галузі світової економіки (Голос України. – 10.09.2008).*

У залежності від концептуальних ознак, яких набуває концепт ПРОГРЕС, виступаючи репрезентантом даної групи, можна визначити додаткові концептуальні відтінки, а саме:

• емоційно-експресивну характеристику досягнутого результату: великий, величезний, значний/незначний, надзвичайний прогрес:

а. Однак досвід наших західних партнерів свідчить, що завдання із досягнення **значного прогресу** в усіх сферах економіки цілком реалістичне, необхідно лише ефективно впроваджувати реальні реформи та узгодити з ЄС відповідні перехідні періоди (Дзеркало тижня. – 2009. – № 40).

• сферу діяльності: науковий, науково-технічний, технічний, соціально-економічний прогрес:

Рецесія може відбуватися під впливом трансформації економіки індустріально розвинених країн на новому етапі ***науково-технічного*** *й* ***соціально-економічного прогресу*** *або ж у зв'язку з підвищенням цін на енергоносії, зокрема нафту (Голос України. – 31.03.2009).*

2. **Семантична група «рух уперед»** представляє ідею переходу від менш досконалого до більш досконалого стану, ідею позитивних змін, які наближають до певної мети:

3. В. Ющенко повідомив, що доручив міністрові закордонних справ за півтора місяця підготувати документ, який засвідчив би прогрес у переговорному процесі з Євросоюзом, у тому числі й щодо лібералізації візового режиму (Україна молода. – 17.10.2009).

Можна визначити наступні додаткові концептуальні відтінки даної семантичної групи:

• напрямок, в якому здійснено перехід від нижчого до вищого рівня: прогрес у впровадженні програм, у реформах, переговорах, у боротьбі з корупцією:

2. У свою чергу, відзначивши прогрес України у проведенні ринкових перетворень, голова Європейської комісії Романо Проді висловив готовність Європи усіляко допомагати їй на шляху до ЄС (Кримська світлиця. – 10.10.2003);

• сфера**,** в якій здійснено перехід від нижчого до вищого рівня: економічний, політичний прогрес:

*Але парламентаризм – це сьогодні **політичний прогрес**, ключ до прогресу соціального, а це прямий інтерес народу(Голос України. – 13.04.2007).*

• наявність результату просування вперед: наявний, очевидний, зримий, ледь помітний, істотний прогрес:

а.Та в будь-якому разі думка про житло від 300–400 дол. за квадратний метр (нехай навіть не в столиці) – **очевидний прогрес** порівняно з торішнім польотом думки про «помірне зростання на 30% на рік» (Дзеркало тижня. – 2009. – № 42).

3. Емоційно-експресивна характеристика досягнутого результату: життєво важливий, надзвичайно важливий прогрес:

*Державний міністр Великої Британії у справах Європи зробив особливий наголос на необхідності продовження реформ і досягнення поступу у цьому напрямку. «Для України **життєво важливий прогрес** на шляху реформ, якщо вона планує реалізувати свої євроінтеграційні прагнення» (День. –* 1.03.2007*).*

3. Семантична група «покращення/вдосконалення»:

*Тобто Ви бачите зараз тут **прогрес** і, зокрема, покращення інвестиційного клімату? (День. – 13.03.2007)*

Додаткові концептуальні відтінки цієї групи є наступними:

• емоційно-експресивна характеристика досягнутого результату: значний/незначний, помірний, надзвичайний прогрес:

*Якщо казати про досягнення прогресу у реалізації окремих пріоритетів Плану дій, то це, безперечно, забезпечення свободи ЗМІ та свободи висловлювань (54,8% експертів вважають, що досягнуто «**значного прогресу**», ще 29,8% – «**помірного прогресу**») (День. – 23.03.2007).*

• тривалість досягнутого результату: одномісячний, річний прогрес:

*Робити ж якісь висновки на підставі **одномісячного прогресу** в металургії – означає пересмикувати з метою комусь сподобатися. У підсумку промисловість проти минулого року за п'ять місяців у мінусі – 31,9 відсотка, а «дна» ще не намацали (Голос України. – 01.07.2009).*

4. Семантична група «успіх», яка представляє ідею досягнення певного рівня досконалості або оцінює особисті досягнення:

*ЄС визнає та вітає **прогрес**, якого досягла Україна у консолідації демократії» (День. – 13.03.2007).*

Дана семантична група має наступні концептуальні відтінки:

• емоційно-експресивна характеристика досягнутого результату: величезний, значний, помірний прогрес:

*Востаннє британський міністр був в Україні у 2002 році і тепер на власні очі переконався в тому, якого **величезного прогресу** досягла за цей час Україна (День. – 1.03.2007).*

• персоніфікація прогресу, а саме прогрес гравця, прогрес політика:

*Хоча я не сприймаю **прогрес гравця** виключно за статистичними показниками – найголовніше, щоб молоді баскетболісти з Південного повірили у власні сили й демонстрували стабільність у грі (Україна молода. – 12.05.2006).*

5. Семантична група «прогрес», в якій прогрес виступає у ролі цінності:

Прогрес** давно звільнив нас від більшості рутинних, суто шкільних операцій, наповнивши поняття грамотності новим, набагато демократичнішим смислом (Дзеркало тижня. – 2009. – № 38).**

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що основними конститутивними елементами концепту ПРОГРЕС є п'ять семантичних груп: *«розвиток», «рух уперед», «покращення/вдосконалення», «успіх», власне «прогрес».* Семантичні групи *«розвиток», «рух уперед», «покращення/вдосконалення» та «успіх»* складаються з підгруп додаткових концептуальних відтінків. Деякі з цих концептуальних

ознак є спільними, зокрема ознака емоційно-експресивної характеристики досягнутого результату є властивою для всіх чотирьох семантичних груп, а ознака сфери діяльності входить до семантичних груп *«розвиток» і «рух уперед».* Інші ознаки властиві тільки певній семантичній групі, зокрема ознака тривалості досягнутого результату характеризує семантичну групу *«покращення/вдосконалення»,* а ознака персоніфікації прогресу властива лише семантичній групі *«успіх».* Семантична група *«рух уперед»* складається з найбільшої кількості додаткових концептуальних відтінків, що свідчить про їх особливу функціональну частотність у мас-медійному дискурсі української мови.

Слід зазначити, що конститутивними елементами концепту ПРОГРЕС є не лише семантичні групи, ядром яких є власне лексема *прогрес*, а також семантичні групи з відповідними концептуальними відтінками, ядром яких є деривати цієї лексеми, а саме: *прогресивний, прогресувати, прогресування, прогресуючий.* Розглянемо це на прикладах.

Лексема *прогресивний* надає можливість виділити наступні семантичні групи:

• **семантична група «фактори сприяння прогресу»,** складові якої позначають те, що сприяє прогресу, є політично, суспільно або економічно передовим, як наприклад: прогресивні ідеї, прогресивний фактор, прогресивна течія, прогресивні заходи, прогресивні технології:

Гордість підприємства – зернові пластівці та мюслі, які виготовляються з високоякісної сировини за ***прогресивними технологіями*** *на сучасному обладнанні й не мають аналогів в Україні (Голос України. – 12.11.2009).*

• **семантична група «удосконалення»,** складові якої позначають те, що веде до удосконалення, поліпшення чого-небудь завдяки своїм ідеям, настроям, поглядам: прогресивне мистецтво, прогресивна література, прогресивне законодавство:

Уявляєте такого собі Тимофія Єрмаша, якого звинувачували в «боротьбі» з ***прогресивним кіномистецтвом****? (Дзеркало тижня. – 2009. – № 38)*

Якщо вони хочуть, щоб цей парламент взагалі був працездатним, бажають збереження власного статусу як народних обранців, то вони мають зробити все можливе для відновлення реальної законотворчої роботи для ухвалення по-справжньому ***прогресивного ринкового законодавства****. Вибори нового керівництва ВР – один із показників того, чи хочуть депутати більшості відновлення такої працездатності (День. – 28.01.2000).*

• **семантична група «борець за прогрес»,** яка має ознаку персоніфікації, оскільки складові цієї групи представляють тих, хто, поділяючи передові ідеї, настрої, погляди, прагне до прогресу і бореться за прогрес: прогресивне людство, прогресивний діяч, прогресивна меншість:

Аудиторія газети «День» належить до меншості, але до меншості думаючої, і я сподіваюся, що ця ***меншість*** *–* ***прогресивна****. Це як озоновий шар. Він дуже тонкий, але жити без нього неможливо (День. – 16.03.2007).*

Якщо ці міркування правильні, то диктатури нам не уникнути, і суспільству слід подбати, щоб прийшов ***диктатор*** *«м'який»,* ***прогресивний,*** *здатний проводити прогресивні реформи ((Дзеркало тижня. – 2009. – № 38).*

Лексема *прогресивність* дає можливість виділити лише одну **семантичну групу «розвиток»:**

Кажуть, що ***прогресивність суспільства*** *визначається ставленням до жінок, дітей і літніх (чи, радше, зимових) осіб (Голос України. – 4.04.2008).*

У межах цієї семантичної групи можна виділити додатковий концептуальний відтінок **«ступінь розвитку»:**

За ***ступенем прогресивності*** *Україна – аутсайдер. Вона поступається не лише найпрогресивнішій Руанді, а й Кубі, Росії та Мозамбіку (Голос України. – 4.04.2008).*

Лексема *прогресувати* надає можливість виділити наступні семантичні групи:

• **семантична група «рух уперед»,** яка представляє ідею переходу на більш вищий ступінь розвитку:

*Світ **прогресує,** і сьогодні варто думати, як людині не стати заручником прогресу. Ми здобули право на свої права, але, крім цього, існує ще й мораль (Голос України. – 26.11.2009).*

• **семантична група «успіх»,** яка представляє ідею досягнення певного рівня досконалості або оцінює особисті досягнення:

*На жаль, вищий еталон художньої гімнастики цих країн намагаються трішки урівняти з тими державами, де цей вид спорту лише починає розвиватися. Україна досить добре **прогресує** у техніці роботи з предметом. Ви ніде більше не знайдете таких гімнасток, як Анна Бессонова та Наталія Годунко, які б володіли такою швидкістю і майстерністю роботи з предметом (День. – 20.03.2007).*

Лексема *прогресуючий* надає можливість виділити **семантичну групу «рух уперед»**:

*Ще одна причина зниження творчого потенціалу вищої школи – **прогресуюча**, тотальна **бюрократизація** навчального процесу, що не знає жодних розумних меж (Дзеркало тижня. – 2008. – № 44).*

Отже, під час аналізу мовного матеріалу було визначено основні конститутивні елементи концепту ПРОГРЕС, які представлені п'ятьма семантичними групами: *«розвиток», «рух уперед», «покращення/вдосконалення», «успіх», «прогрес».* Чотири семантичні групи, а саме *«розвиток», «рух уперед», «покращення/вдосконалення»* та *«успіх»,* складаються з підгруп додаткових концептуальних відтінків, які визначають емоційно-експресивну характеристику досягнутого результату, тривалість досягнутого результату, сферу діяльності, де відбувається розвиток, а відповідно і прогрес, напрямок здійснення переходу від менш досконалого до більш досконалого, а також ознаку персоніфікації прогресу з визначенням особи, яка досягає певного рівня розвитку. Окрім основних конституційних елементів, до структури концепту ПРОГРЕС входять також додаткові елементи, а саме семантичні групи з відповідними концептуальними відтінками, ядром яких є лексеми *прогресивний, прогресувати, прогресування, прогресуючий.* Аналіз цих дериватів показав, що вони також представляють вже зазначені семантичні групи *«розвиток», «рух уперед», «покращення/вдосконалення», «успіх»,* але поряд з тим мають концептуальні відтінки, які відсутні в основних конститутивних елементах концепту, а саме визначають борця за прогрес, ступінь прогресивності і фактори сприяння прогресу. Це дає підстави віднести семантичні групи дериватів *прогресивний, прогресувати, прогресування, прогресуючий* з відповідними концептуальними відтінками до додаткових конститутивних елементів концепту ПРОГРЕС.

Перспектива подальшого дослідження вбачається у виявленні особливостей репрезентації концепту ПРОГРЕС у сучасному науковому дискурсі української мови, а також у проведенні асоціативного експерименту з метою уточнення наявності виділених конститутивних елементів у структурі концепту ПРОГРЕС для побудування відповідної моделі зазначеного концепту.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
2. Колесник Н.В. Фреймовая семантика Ч. Филлмора // Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Отв. ред. В.В. Красных, А.И. Изотов. – М.: МАКС Пресс, 2002. – Вып. 22. – С. 58–66.
3. Кубрякова Е.С. Язык и знание. На пути получения знания о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
4. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
5. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
6. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры: Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Академический Проект, 2001. – 990 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Саленкова – аспірант кафедри англійської філології Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика, концепт, дискурс.